

نشانه شناسی شناختی
در عسله فیلم

وارن باکلند
ترجمه محمد شهباز

سرشناسه: باکلند، وارن، ۱۹۶۶ - م.

Buckland, Warren

عنوان و نام پدیدآور: نشانه‌شناسی شناختی در حیطه فیلم / وارن باکلند؛ مترجم محمد شهباء.

مشخصات نشر: تهران: مینوی خرد، ۱۳۹۲. مشخصات ظاهری: ۲۲۸ ص. شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۲۲۰-۴۱-۳

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: عنوان اصلی: The Cognitive Semiotics of Film, c 2000.

یادداشت: واژه‌نامه، یادداشت: کتابنامه، یادداشت: نمایه.

شناسه افزوده: شهباء، محمد، ۱۳۴۳ - مترجم

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۲ ۵۲۵/۲ PN۱۹۹۵

رده‌بندی دیوینی: ۷۹۱/۲۳۰۱

شماره کتابشناسی ملی: ۳۳۱۱۰۶۱

انتشارات مینوی خرد

نشانی: تهران، خیابان دوم، واحد ۲۲

تلفن: ۲۲۹۲۲۰۱۱ و ۲۲۲۵۶۹۴۲

وارن باکلند

این کتاب ترجمه‌ای است از

The Cognitive Semiotics of Film, by Warren Buckland, Cambridge University Press, 2004

ترجمه محمد شهباء

ویراسته علی خزاغی‌فر

طراح جلد: مهران زمانی

صفحه‌آرا: محمدرضا فریدونی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپ راستین

چاپ اول ۱۳۹۳، ۵۰۰ نسخه، قیمت: ۱۳۰۰۰ تومان

حقوق چاپ و نشر محفوظ است

انتشارات مینوی خرد، بلوار میرداماد، خیابان شاه‌نظری

خیابان دوم، شماره ۲۲، واحد ۲۲

تلفن: ۲۲۹۲۲۰۱۱ و ۲۲۲۵۶۹۴۲

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۲۲۰-۴۱-۳

www.minooyekherad.com

فهرست مطالب

دانش مترجم	۲
فصل ۱: چرخه شناختی در نظریه فیلم	۶
تئوری بیان	۲۲
نوآم چامسکی و بررسی توانش زبانی	۲۵
محتوای اصول	۳۰
فصل دوم: بدن بر پرده و در قاب	۳۴
ساختارها و طرح‌واره‌های فیلم: بدایت در نظریه فیلم:	۳۷
متن، بوردول، کولن	
معناشناسی شناختی	۵۰
معناشناسی شناختی فیلم	۵۶
فصل سوم: خود پنجره نه منظره پشت آن	۶۴
بازتاب‌پذیری، فرازبان، ارجاع به قبل	۶۶

دگاه فرجسکو کامه‌نی در دره بیان شخصی در فیلم	۷۲
دیدگاه کریستین مشرد در دره بیان غیر شخصی در فیلم	۷۴
دره بیان، لوویزیون، و رنگ آمیزی دیجیتال	۸۳
ماتریکس: آیا امکان ناپدید است؟	۸۲
زمینه نهادی	۹۴
معنا، زمینه، و سبک	۹۷
معنا منتهای معنا	۹۹
فضای ارتباط فیلسی	۱۰۱
اسلوب‌ها	۱۰۸
عملیات	۱۱۱
نهادها	۱۱۸
اسلوب‌های فیلم سازی مستند، فیلم خانگی و فیلم	۱۲۰

مئل ستم: همه چیز در ذهن است؟	۱۳۲
ستور گشتاری زایشی	۱۳۴
'بازنقش در زنجیره بزرگ همنشینی' (میشل کولن)	۱۳۸
تاریخچه همنشینی درباره دستور فیلم	۱۴۵
نشانه‌شناسی فیلم و علوم شناختی	۱۶۲

سخن آخر	۱۷۰
پسانظریه؟	۱۷۲
یادداشت‌ها	۱۷۶
واژه‌نامه	۱۹۶
کتاب‌شناسی	۲۱۴
نمایه	۲۲۴

نگرش نشانه‌شناختی به مطالعات سینمایی در دهه‌های شصت و هفتاد میلادی رواج گسترده‌ای داشت. از اواخر دهه هفتاد میلادی علوم شناختی، و به‌ویژه با معرفی نگرش نوشتارگرایی، اهمیت نشانه‌شناسی در مطالعات سینمایی کم‌رنگ شد. در این زمینه آثار دیوید بوردویل و نولل کرول و ادوارد برانینگتون نقش مهمی داشتند. زیرا آموزه‌های نشانه‌شناسی استوار بر زبان‌شناسی ساختارگرا را به پرسش برداشتند. پرسش اصلی این نظریه‌پردازان سینمایی این بود که چرا مطالعات سینمایی با زبان‌شناسی ساختارگرا الگوی نظری خود قرار دهد؟ این عده، در عوض، بر پایه علوم شناختی و فلسفه تحلیلی، روش تازه‌ای برای بحث درباره ماهیت و کارکرد فیلم پیشنهاد کردند. وارن باکلند در این کتاب بر آن است تا نشان دهد که برخی نظریه‌پردازان حیطه فیلم، با استفاده از زبان‌شناسی گشتاری زایشی چامسکی به بررسی فیلم پرداخته‌اند. وی به این منظور، نخست طرح کلی از نظریه‌های فیلم ارائه می‌دهد و سپس آرای گشتاری هم‌چون میشل کولن، روزه اودن، فرانچسکو کاسه‌تی، و دومینیک شاتورا تشریح می‌کند. هدف همه این نظریه‌پردازان اروپایی این است که با اتکا بر زبان‌شناسی گشتاری زایشی چامسکی، 'دستور معیار' فیلم را پی ببرند. به عبارت دیگر، باکلند بر آن است تا نشان دهد که در مطالعات سینمایی، در گرماگرم بحث‌های مطالعات فرهنگی و علوم

اجتماعی، نوعی بازگشت به الگوهای زبان‌شناسی صورت گرفته و موفق هم بوده است. البته کار با کلند در این کتاب به معرفی آثار این نظریه‌پردازان اروپایی محدود نمی‌شود بلکه گاه آن را اصلاح کرده و برای پی‌ریزی نظریه خودش در زمینه توانش فیلمی تماشاگر به کار برده است. این که آیا این موفقیت به همان اندازه‌ای بوده که با کلند ادعا می‌کند، فرصت دیگری می‌طلبد، ولی تا همین اندازه جای خوشوقتی است که این کتاب ما را با دیدگاه‌هایی آشنا می‌سازد که تاکنون از آن‌ها کمتر اطلاع داشته‌ایم.

سخن اصلی با کلند در این کتاب این است که، بر پایه زبان‌شناسی گشتاری زایشی چامسکی، مفهوم زبان به توانایی یا توانش زبانی نیاز داریم. این توانایی هم بر فهم قواعد دستور استوار است و هم بخشی از آن حالت زیستی و ذاتی دارد. حال پرسش این است که آیا برای هر فیلم نیز به توانایی همانندی نیاز داریم که آن را بتوانیم 'توانایی یا توانش فیلم' نامیم؟ اگر پاسخ آری است، این توانایی به چه مواردی بستگی دارد؟ نشانه‌شناسان شناختی فیلم، مطالعه توانش فیلمی، اندیشه‌های برگرفته از نظریه بیان (ارتباط کلامی)، کاربردش می‌تواند در دستور گشتاری زایشی چامسکی را با نشانه‌شناسی فیلم تلفیق می‌کنند. نظریه بیان، از زبان‌شناسی، و دستور گشتاری، از جمله دیدگاه‌هایی است که به کار نشانه‌شناسان شناختی فیلم انجام نظری بخشیده‌اند. آگاهی شهودی تماشاگر در زمینه فضای فیلم (ساختار منسجم، فضای بیرون از پرده، و آگاهی شهودی درباره قاب و جهان داستان به مثابه ظرف، آگاهی شهودی درباره این که فیلم چگونه تماشاگر را مورد خطاب قرار می‌دهد) (روش‌های گوناگون توجه و جهت‌دهی مکانی)؛ روش‌های گوناگون توجه تماشاگر که به واسطه اسلوب‌های گوناگون فیلم ضروری‌اند؛ از مواردی هستند که با کلند آن‌ها را طرح می‌کند.

ترجمه این کتاب به دو دلیل عمده صورت گرفته است: اول جای منبعی که به نشانه‌شناسی شناختی به طور کلی و نشانه‌شناسی شناختی فیلم پرداختم در زبان فارسی خالی است. دوم، متأسفانه آثار این نظریه‌پردازان اروپایی (فرانسوی و انگلیسی) به زبان انگلیسی (و فارسی) ترجمه نشده است. بنابراین، این کتاب هم فرصتی برای آشنایی با الگوهای کلی نشانه‌شناسی شناختی فراهم می‌آورد و هم آثار این نظریه‌پردازان شناخته را معرفی می‌کند. عنوان اصلی کتاب 'نشانه‌شناسی شناختی فیلم' است که چون هم طولانی است و هم این کتاب بسیاری از اصول نشانه‌شناسی شناختی را در خود دارد به صورت کنونی 'نشانه‌شناسی شناختی در حیطه فیلم' برگردانده شده است.

این کتاب، آکنده است از اصطلاحات و واژگان مرتبط با فلسفه زبان، سنت تحلیل زبان، و

به ویژه زبان شناسی گشتاری زایشی چنامسکی. در برگردان متن، تلاش بر این بوده تا اغلب همان برابره‌های موجود به کار ببرند. مگر در مواردی که کاربرد این اصطلاحات در مورد فیلم تفاوت‌های مهمی با حیطه‌های بالادشته است. آشکار است که فهم این کتاب به تگاهی مفهومی از مبانی زبان شناسی گشتاری زایشی چنامسکی و نیز نظریت کربستین متر در باره نشانه شناسی فیلم نیاز دارد. در اینجا، تصمیم گرفتیم به جای پادوشت‌های ضوایی و مکرر در توضیح این اصطلاحات، خود را در علقه‌مند رابه منابع فارسی موجود ارجاع بدهیم. مهم‌ترین منبع فارسی که نگارنده در این دستور زایشی سرانجام دارد، زبان شناسی نظری، پیدایش و تکوین دستور زایشی نوشته دکتر محمد دیرمقدم، ویراست دوم، انتشارات سمت، چاپ پنجم ۱۳۹۰ است البته نظرات چنامسکی با دیرمقدم در مواردی روی نوشته‌ها و امروزه همان اهمیت و قنای پیشین را دارند. سری نقد این دیباچه‌ها، شناسی زبان شناسی شناختی می‌تواند، در حیطه، به کتاب درمقدار بر زبان شناسی مترادف نوشته دکتر محمد رسیه انتشارات سمت، چاپ دوم ۱۳۹۰ مراجعه کرد. همان‌طور که تصمیم گرفتیم، کتابی با آزادی کربستین متر نیز برای فهم این کتاب ضروری است. بنابراین، پیشنهاد می‌شود خواننده علقه‌مند به کتاب معروف متر نشانه شناسی سینما: مقادیرهای درباره دلالت در سینما ترجمه مه‌برت صافاریان (تهران: کانون فرهنگی هنری ایران، چاپ نخست ۱۳۷۶) و نیز کتاب سینما و گرس، نشانه شناسی، سینما، گردآوری بیل نیکولز، ترجمه دکتر علاءالدین طباطبایی (تهران: انتشارات هرمس، چاپ اول ۱۳۷۸) نگاهی بیندازد.

همه اصطلاحات مهم سینمایی و زبانی شناختی، هم در پانویست‌ها ذکر شده‌اند و هم در واژه‌نامه پایان کتاب آمده‌اند. در متن، پانویست‌هایی مترجم با علامت تک مشخص شده‌اند و یادداشت‌های پرشماره نویسنده در پرانتز درج شده‌اند. همه یادداشت‌های نویسنده در بخش یادداشت‌ها در پایان کتاب آمده‌اند.

از دوست گرامی جناب آقای، دکتر علی خراعی فرسپاسگزار که در اولیه این ترجمه رابه علقه خواندند و ویرایش نمودند و پیشنهادهای مفیدی ارائه فرمودند، علقه و پشتکار سرکار خانم شعبانی مدیر محترم انتشارات مینوی خرد، و همکاران ایران‌فد رشان، در زمینه چاپ این کتاب نیز جایی سپاس‌گزاری ویژه دارد.

امید آن‌که این کتاب، که نخستین منبع به زبان فارسی در زمینه نشانه شناسی شناختی به طور عام و نشانه شناسی شناختی فیلم به طور خاص است، مورد توجه علقه‌مندان هر دو حیطه قرار بگیرد و مقدمه‌ای بر انتشار آثار دیگر در این زمینه باشد.

دکتر محمد شهباز
شهریور ۹۳۹۲، تهران